

דניס פרעגער: יהדות הוי פשרה טובה מאוד בענין הריגת עובר, שלהרוג עובר אסור אבל אינו נחשב הריגה. וכן ב"ק פה, "ורפא ירפא", מכאן שנתנה רשות לרופא לרפות. מסביר התורה תמימה, אף שיש גזירת המלך שיהיה חולה, מ"מ בזה שברא ה' תרופה, ראייה שגם התרופה הוי רצון ה'. הנה בחדשות אתה יש דיון עצום בענין Vaccines, האם צריך להיות מותר לאדם א' לא לקחת תרופות vaccine. בא נראה איך סובר המהר"ל בדיון זה.

## ורפא ירפא

### נצח ישראל פרק ל'

ובפרק קמא דברכות (י ע"ב) "זכר נא את אשר התהלכתי לפניך באמת ובתמים ואת הטוב בעיניך עשיתי" (ישעיה לח, ג), מאי "הטוב בעיניך עשיתי", זה שסמך גאולה לתפלה. רבי לוי אמר שגנו ספר רפואות, עד כאן. ומה מאוד יש לתמוה באיזה ענין נזכר כאן שסמך גאולה לתפלה, או שגנו ספר רפואות. אבל בודאי מחלקותם, כי כאשר חלה חזקיהו והתפלל אל השם יתברך שירפא אותו מחליו, אמר "הטוב בעיניך עשיתי", כלומר כי ראוי שתראני בשביל כי הטוב בעיניך עשיתי. מר סבר כי סתם חולי מחמת רוחות ופגעי הזמן הוא, ולכך אמר "והטוב בעיניך עשיתי" שהיה סומך גאולה לתפלה, ואמרו ז"ל (ברכות ט ע"ב) כל הסומך גאולה לתפלה אינו ניזוק כל אותו יום. כלומר שאין פגעים חזונים שולטים בו, ולכך אין ראוי שיהיה ניזוק מן הפגעים רעים. **ולמר שגנו ספר רפואות, סבר כי סתם חולי הוא שהחולה מפני טבעו - מה שהוא שנוי בטבעו שהגיע לו, ולכך התפלל מאחר שגנו ספר רפואות שלא יהיו בטוחים על הטבע, רק יתפללו אל השם יתברך להציל אותם, ולכך מאחר שהוא גנו ספר רפואות, ובטח בו יתברך, ראוי שיציל אותו מן הטבע, ולא יהיה נמסר אל הטבע הרע.** והנה למר שסמך גאולה לתפלה, היה ירא כי הפגעים הרוחנים היו שולטים, ומחמתם הוא חולי. ולמאן דאמר שגנו ספר רפואות, היה ירא שהוא חולי מפני טבעו, כך יראה: מכל מקום יש לדקדק, מנין לנו שדבר זה נרמז במה שאמר "והטוב בעיניך עשיתי", שמא מרמז זה במה שאמר "אשר התהלכתי לפניך באמת ובתמים". אבל מפני שאמר "והטוב בעיניך עשיתי", לכך אמר כי הדבר שהוא טוב לגמרי, ואין (על) זה [אלא] כאשר סמך גאולה לתפלה. כי דבר זה הוא הטוב הגמור על הכל, כי מה שהוציא השם יתברך את ישראל מן הגלות, והוצאה הזאת הוא לעבודת השם יתברך שיהיה אלקיהם, וזהו התפלה, שהיא עבודה אל השם יתברך. כי אם היתה הגאולה, ולא היה הגאולה שלקחם השם יתברך לעבודה, רק שיהיו כמו עם אחר, אם כן לא היה הגאולה בשביל העבודה, ובזה לא היה השם יתברך צורה אחרונה להם, כי אין כאן הלקיחה לו יתברך. אבל מה שסמך גאולה לתפלה, והתפלה היא עבודה אל השם יתברך, ומורה זה כי עצם הגאולה היא לעבודת השם יתברך. וכן אם היה התפלה, ולא סמך גאולה לה, אין זה מורה כי השם יתברך צורה אחרונה לישראל, כאשר לא היו מתחלה בשעבוד. רק כאשר היו קודם בשעבוד, והשם יתברך לקחם לעבודתו, בזה נראה כי מה שהיו ישראל לעם, דהיינו שיצאו מן האומות השם יתברך לקח אותם לעבודתו, ודבר זה הוא המדריגה האחרונה העליונה. ולכך דבר זה נקרא "טוב", והוא הטוב על הכל, כאשר ישראל דבקים בו יתברך לגמרי:

**יסוד סמיכת גאולה לתפילה היא שהאדם צריך לדעת שרק ה' גואל אותו מכל מקום מצרים שמוצא את עצמו, וגואלו אך ורק כדי שיוכל אחר כך לעבוד את ה'. מי שסומך גאולה לתפילה מבין שאין עוד מלבדו, ושחייב כל מה שיש לו לה, ולכן התפלל חזקיהו שיהיה משוחרר מזה.**

אבל מי שאמר שגנו ספר רפואות, במה שספר רפואות הוא טבעי, ויש בזה הרע, כאשר מסלק ענין הטבע, כמו זה שגנו ספר רפואות, שהוא הטבע, שדבק בטבע החמרית הרע, וסילוק דבר זה מן העולם הוא "הטוב". ולדעת רבי לוי, כי מה שגנו ספר רפואות, שלא יהיה האדם נמשך אחר הטבע לגמרי, וספר הרפואות [הוא] הטוב שעשה. ולתנא קמא נקרא הטוב שעשה דבר הטוב, וזה שסמך גאולה לתפלה, שהוא המדריגה האחרונה מן הטוב, כמו שאמרנו. **אף על גב שאמרו חכמים (ב"ק פה.) שניתן רשות לרופא לרפאות, מכל מקום ישים עיקר בטחונו בו יתברך, לדרוש בו יתברך, שיהיה הוא הרופא שלו בטבע. אבל בימיו היו דורשים הכל אחר הטבע, ולא היו מביטים כלל אחר הרפואה שהיה מן השם יתברך שלא בטבע. ולפיכך מה שגנו ספר רפואות, שהוא בעצמו רע, והיה מסלק דבר זה מן כלל העולם, הוא טוב:**

וכך פירושו מה שאמרו (קידושין פב.) 'טוב שברופאים לגיהנם'. פירוש, מי שהוא רופא ואינו בעל תורת אלקים עם זה, הרי כל ענינו שהוא מעיין בחמרי בלבד, לכך הוא בעל גיהנם. שאין ענין הגיהנם רק ההעדר והרע ומפני שהחומר אין לו מציאות בפועל, והוא בכח בלבד, ודבק בו ההעדר, כאשר ידוע מענין החומר שאינו נמצא בפעל. לפיכך בעל הטבע, המעיין בענין החמרי שאין לו מציאות בפעל, הוא בעל גיהנם. שגיהנם אין לו מציאות בפועל גם כן, אבל הוא חושך וצלמות, וזה אינו מציאות נחשב כלל. ודבר ברור הוא כי בעל הטבע החמרית, אשר אין לו רק שמתעסק בחמרי, אשר החומר אין לו מציאות בפעל, הוא בעל גיהנם. וזה שאמרו 'טוב שברופאים לגיהנם', ופירוש זה ברור גם כן מאוד:

**אף שיש רשות לרופא לרפות, צריך האדם לשים כל עיקר בטחונו בהקב"ה שיצילו וירפאו מחליו. וכל יותר שהאדם שם בטחונו בה, לא צריך לרפואות אחרות.**

**ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם**

**רש"י: למה נסמכה פרשת דינין לפרשת מזבח, לומר לך שתשים סנהדרין אצל המזבח**

**פרקי אבות א:ב**

**על שלשה דברים העולם עומד, על התורה, ועל העבודה, ועל גמילות חסדים**

**פרקי אבות א:יח**

**שעל שלשה דברים העולם עומד, על האמת, ועל המשפט, ועל השלום**

**דרך חיים פרק א' משנה יח**

ומעתה יש לך להבין, כי אלו ג' עמודים שזכר שמעון הצדיק דהיינו העבודה אשר זכר שמעון הצדיק, נגד זה זכר רשב"ג הדין. ואז"ל (סנהדרין ז' ע"ב) למה נסמכה פ' משפטים לפ' מזבח שתשים סנהדרין אצל המזבח, כי אלו ב' דברים העבודה ודין שניהם הם להקב"ה בפרט, כי כמו שהעבודה אליו כך הדין אל הקב"ה שנאמר (דברים א') כי המשפט לאלהים וכתוב (דברי הימים ב' י"ט) כי לא לאדם תשפטו כי המשפט לאלהים, ובפ' שופטים מזהיר תחלה על הדין צדק צדק תרדוף לא תטה משפט לא תקח שוחד ואח"כ מזהיר על העבודה לא תקים לך מצבה לא תטע אשירה לא תזבח וגו' כמו שהתבאר דברים אלו בנתיבות עולם, כי אלו ב' דברים מיוחדים להקב"ה, ועוד אמרו הממנה דיין שאינו הגון כאלו נטע אשירה ובמקום ת"ח כאלו נטע אשירה אצל המזבח הרי הדין והמזבח ענין א'. וכנגד התורה שזכר שמעון הצדיק, זכר רשב"ג האמת כי התורה היא בעצמה תורת אמת ואין אמת כמו התורה. וכנגד גמילות חסדים שזכר שמעון הצדיק, זכר ר"ש ב"ג השלום בין הבריות והצדקה שהוא גמילות חסדים הוא שלום בעצמו כמ"ש (ישעיה ל"ב) והיה מעשה הצדקה שלום וכמ"ש ז"ל (פ"ב) מרבה צדקה מרבה שלום כמו שיתבאר בעזרת הש"י. וכן אמרו בפ"ק דברכות (ח')

ע"א) כל העוסק בתורה ובג"ח ומתפלל עם הצבור וכו' שנאמר פדה בשלום נפשי וגו' ופי' רש"י ז"ל גמילות חסדים נקרא שלום שע"י ג"ח יש שלום בין הבריות. וכמו שע"י העבודה הוא טוב לשמים, וכך הדין שהוא דן דין אמת לאמתו הוא טוב לשמים שהרי הוא נעשה שותף להקב"ה במעשה בראשית. וע"י התורה שזכר שמעון הצדיק, היא מעלת האדם עצמו כמ"ש למעלה, כנגד זה זכר רשב"ג האמת שהוא מעלת ושלימות עצמו כאשר הוא איש אמת רודף האמת, כי האמת הוא שאהוב, והשקר הוא שנאווי ומאוס, והאמת יש לו מציאות והשקר אין לו מציאות וכמו שזכר שמעון הצדיק ג"ח שע"י ג"ח הוא טוב לבריות, כנגד זה זכר רשב"ג השלום שע"י השלום הוא טוב לבריות. וההפרש בין אלו שזכר רשב"ג, כי אלו שזכר שמעון הצדיק ע"י הש"י התחיל לעולם כי ע"י התורה ועבודה וג"ח היה הש"י משפיע העולם, כי אלו שזכר שמעון הצדיק הם יסודות והתחלת העולם, ואלו ג' שזכר רשב"ג הם קיום העולם שעל ידם הקב"ה מקיים העולם, כי הדין קיום העולם שהש"י מעמיד העולם בגזירתו שנאמר הוא אמר ויהי הוא צוה ויעמוד וגזירתו יתברך הוא הדין שלכך נאמר בכל הבריאה אלהים, וכאשר יש דין בעולם והדין הוא הגזירה, והדין נעשה שותף להקב"ה במעשה בראשית שגזר על העולם הקיום במדת הדין ובזה הקב"ה גוזר ומקיים העולם, ואם אין דין בעולם הנה אין הקב"ה מקיים העולם בגזירתו יתברך ג"כ, ואם אין האמת בעולם אין הקב"ה מקיים העולם דכתיב סמוכים לעד לעולם עשויים באמת וישר, הרי כי על ידי האמת הם סמוכים לעד לעולם כי קושטא קאי שקרא לא קאי ואם אין האמת הרי העולם מתמוטט, ואם אין השלום הרי אמרנו כי השלום הוא שנתן השי"ת בבריאת עולמו בגמר הבריאה ההשלמה והוא השלום ובו תלוי הכל, ואם אין השלום הרי זה התמוטטות העמוד שנתן השי"ת לעולם. והבן הדברים האלו שהם מופלגים מאוד ועמוקים בחכמה עליונה מאד, כי עוד דברים גדולים ועמוקים ואי אפשר לפרש יותר והוא יתברך יזכנו בנתיב אמת ויושר:

**דיין חייב לדעת שלא הוא זה שפוסק את ההלכה, אלא הוא רק כלי לבצע את דבר ה'. "אלקים נצב בעדת א-ל, ובקרב אלקים ישפוט". דיין בתורה נקרא אלקים. כמו שהעבודה הוא מיוחד לה' לבדו, גם כן דין הוא כן. אלא שהעבודה היא יסוד העולם, והדין הוא קיום העולם. וכן בתורה, וגמילות חסדים, התורה היא יסוד, והאמת היא הקיום, גמילות חסדים היא יסוד, ושלום היא הקיום.**

**מה הראשונים מסיני, אף אלו מסיני**

**גור אריה כא:א**

ונראה לומר דכך פירושו, דודאי אף על גב שכל המצות נאמרו מסיני - יש מצות שהם עיקר יותר מסיני, לפי שהם מצות חשובות, וירד הקב"ה בשבילם על הר סיני לאותם דוקא [ש]נאמרו בפירוש כאשר הם כתובים, וכל שאר המצות נאמרו עמהם מסיני, וזה בשביל כי "תורת ה' תמימה" (תהלים יט, ר) אין מצותיה מחולקות, ולפיכך נאמרו כולם מהר סיני. ומכל מקום יש חילוק בין המצות; כי עשרת הדברות נאמרו מסיני בשביל עצמם, ואילו שאר המצות נאמרו מסיני מפני שהם יתברך נתן התורה בשלימות בסיני. ותדע, שאמרו (סוטה לז ע"ב) התורה נתנה כללותיה ופרטותיה מסיני, חזרו ונשנו באוהל מועד, וחזרו ונשנו בערבות מואב, והשתא קשה למה באלו מצות דוקא נכתב שנאמרו באוהל מועד, כגון מצות הקרבנות (ויקרא א, א), על כרחך כמו שאמרנו, אף על גב שכל המצות נאמרו בסיני ונשנו באוהל מועד, לא נשנו כולם רק בשביל איזה מצות ששייכים דוקא באוהל מועד, כמו מצות קרבנות ששייכים אל אוהל מועד, ועל ידי אותן מצות נאמרה כל התורה באוהל מועד, לפי שהתורה היא אחת, אין לומר שיהיו קצת מצות נאמרו במקום זה ומקצתן במקום אחר, ולפיכך נאמרו כולן שם, אבל לא נאמרו רק ברמז. ועוד, הא דאמר 'מה הראשונים מסיני אף אלו מסיני', כלומר כמו הראשונים שנאמרו בסיני, ולישראל נאמרו עשרת הדיברות מסיני

- אף אלו כך, וכל שאר מצות - למשה נאמרו מסיני, ולא לישראל, עד אוהל מועד, או עד ערבות מואב:

אין דבר כזה, מקצת תורה בלי כל התורה. בודאי, אדם שלומד קמעא ומתחיל, בודאי יש טעם לעשות מה שיודע. אבל חייב להיות בתנאי שילמד כל מה שצריך. יהדות בלי אפילו אות א' של התורה אינה יהדות כלל, וכן משנה דבר א', או יש מצוה א' שלא אוהב, או מורד במצוה א', זה לא יהדות. יכול להיות שחוטא בדבר אך יודע שזה לא נכון, זה עדיין יהדות. אבל מי שסובר שמצוה א' בטל, אין זה יהדות כלל.

### דרך חיים א:א

#### שהם אמרו ג' דברים, הו מתונים בדין, והעמידו תלמידים הרבה, ועשו סייג לתורה

ויש לך לדעת עוד כי אלו ג' דברים שדברו אנשי כנסת הגדולה הם תקון התורה, שהיו אנשי כנסת הגדולה רוצים לתקן חסרון הדור בתורה, והתורה היא כוללת חקים ומצות ומשפטים אשר אלו הם כוללים כל מצות שבתורה. האחד הם משפטים שהם ידועים ומושכלים, והפך שלהם החקים שאין טעם שלהם נגלה, ועוד יש מצוות שאינם נגלים כמו המשפטים וגם אינם בלתי ידועים כמו החקים אבל יש לעמוד על טעם שלהם על ידי למוד והם נקראים מצות, ואלו ג' חלקים זכרם הכתוב בכל מקום. ואלו שלשה באו אנשי כנסת הגדולה לתקן, ואמרו הו מתונים בדין כי עיקר המשפטים שהם בתורה הם הדינים כדכתיב (שמות כ"א) אלה המשפטים אשר תשים לפניהם, וכנגד המצות אמר והעמידו תלמידים הרבה שיש לעמוד על דברי תורה על ידי רבוי תלמידים ועל ידי למוד, ודבר זה שייך במצות שעל ידי למוד הוא עומד עליהם והם כנגד חלק הב' שנקראו מצות, וכנגד החקים שאין לעמוד עליהם כלל כי לכך נקראו חקים, אמר ועשו סייג לתורה, כי החקים צריכים סייג וגדר יותר מפני שאין טעם שלהם ידוע וצריך גדר ביותר. ולפיכך גזרו שניות לעריות ביותר מכל ועיקר סייג נכתב אצל עריות כדאיתא ביבמות הפרק כיצד (כ"א ע"א) והטעם כי העריות הם חוק, והמצוה שהטעם שלה ידוע אין צריכה סייג כ"כ כי לא יבא לידי איסור מפני כי טעם המצוה ידוע, וכל דבר שאין ידוע צריך סייג וכל הפירושים אשר אמרנו הכל עולה לסגנון אחד אם תבין:

**התורה מחולקת בדברים שהם מסתברים, ודברים שהם חידושים, ודברים שהם באמצע. ובודאי לחוקים צריכים לעשות סייג לתורה, אבל חשוב שיהיו גם חוקים, כדי שנוכיר לנו שאף המשפטים אין אנו עושים אותם מפני שהם מסברים, אלא מפני שהם דבר ה', כמו החוקים, שאין לנו בהם טעם. וגם, שחלק חשוב מלימוד התורה הו להבין יסוד וטעמי הדינים, שאפשר על ידי הלימוד לעמוד על רוב רובן של הדינים בדברותיהם וטעמיהם, ולא כמו שחושבים ההמון שרוב התורה לא מסתבר. וגם, שאלו שהם חוקים באמת צריכים סייג שאדם לא יעבור עליהם. שהיצר הרע משחק בנו לומר למה אנו צריכים לאלו. אבל כאמור, הם חשובים מאוד.**

### נתיבות עולם חלק א' נתיב הצדקה פרק ו'

הפך מצות הצדקה הוא הרבית, כי כמו שמצות הצדקה היא חיים כך הרבית נשיכה והעדר, כמו שקרא הכתוב הרבית נשך בכל מקום שהוא כמו נשיכת הנחש שהיא נשיכה והעדר החיים. ואין לעמוד על חומר החטא הזה רק אם נפרש קודם המצוה של הלואה, אם כסף תלוה את עמי את העני עמך, במלכתא כל אם שבתורה רשות אם כסף תלוה את עמי חובה יכול רשות ת"ל העבט תעביטנו, ויש לשאול מאחר שהיא מצוה למה כתיב בלשון אם, ויש לפרש כי הכתוב בא לומר כי המצוה הזאת תלויה במה שכתוב אחריו לא תהיה לו כנושה דהינו שיהיה המלוה מרחיק עצמו מן

הלוח ולא יהיה נראה ללוח, שאם המלוח נראה ללוח הוא מצטער, לכך לא הזכיר בשעת הלוח המצוה, כי עדיין אין המצוה נעשית עד כי יעשה דבר זה שאין נעשה לו המלוח כנושה, וכיון שהמצוה תלויה בזה לא הזכיר המצוה על ההלוחה כי עדיין אין אנו יודעים אם מצוה היא ההלוחה או לא: **הדבר הכי חשוב בהלוחה הוא אי הבושה של המקבל. לא תהיה לו כנושה.**

ובגמרא (ב"מ ע"א, א') עני ועשיר עני קודם שנא' את העני עמך, ומזה משמע כי העשיר ג"כ מצוה להלוותו, ולמה דבר זה מאחר שהוא עשיר למה צריך להלוותו הרי בלא זה יש לו עושר. אבל דבר זה כי ישראל הם עם אחד לגמרי עד שהם נקראים אחים, ואי אפשר שיהיו אחד אם לא שזה מקבל מזה וזה מקבל מזה וזהה הם אחד לגמרי. ומ"מ העני קודם שדבר זה חיותו ואם אינו מלוח לו הרי מבטל אותו לגמרי עד שהוא כאלו אינו נמצא כלל, ואיך הם אחד כאשר הוא מבטל חיותו, ולפיכך עני עירך ג"כ קודם לפי שהוא נעשה אחד יותר עם מי שהוא בן עירו ועמו הוא אחד גמור לכך הוא קודם, אבל שאינו עני עירך אינו עמו אחד לגמרי, כי יותר האבר נעשה אחד עם האבר המחובר לו משנעשה אחד עם האבר שאינו מחובר לו, ולפיכך יותר הוא אחד עם העני שהוא בן עירו משנעשה אחד עם שאינו בן עירו: **טעם מצות הצדקה שכל א' צריך את השני בעם ישראל, כל א' הוא נותן וגם מקבל, וזה יגרום לאחדות בכלל ישראל, לחבר את האנשים ביחד.**

ובמדרש (ב"ר פל"א) בא וראה כל בריותיו של הקב"ה לוין זה מזה. היום לוח מן הלילה והלילה מן היום. הלבנה לוח מן הכוכבים והכוכבים מן הלבנה. וכהקב"ה רוצה אינם יוצאים שנא' האומר לחרס ולא יזרח ובעד כוכבים יחתום. האור לוח מן השמש והשמש מן האור שנאמר שמש ירח עמד זבולה וכו'. ובא לומר במדרש הזה כי ההלוחה זה מורה על שהם אחד כאשר זה מקבל מזה וזה מקבל מזה, ולכך הש"י ברא עולמו והעולם הוא אחד שהעולם נמצא מן הש"י שהוא אחד ולכך העולם הוא אחד. ולכך נברא העולם בענין זה שזה לוח מזה וזה לוח מזה, שאם לא היה העולם על ענין זה והיו הנבראים מחולקים זה מזה היה פתחון פה למינים לומר שאין העולם אחד, וכאשר אין העולם אחד רק מחולק א"כ יש לעלות על הדעת כי האלהות שברא אותם ג"כ מחולקים ח"ו. אבל עתה שהבריות מתחברים כי זה מקבל מזה וזה מקבל מזה א"כ העולם הוא אחד, וזה מורה אשר ברא אותם ג"כ אחד יחיד ומיוחד. לכך אמרו כי המעלים עינו מן הצדקה כאלו עובד ע"ז כמו שפרשנו למעלה, כי מפני שישראל הם אחד לגמרי ודבר זה מורה על שיש להם אל אחד, וזה אינו נראה שהם אחד רק כאשר זה מקבל מזה וזה מקבל מזה ובזה הם אחד לגמרי. ואף כי אינו חייב לתת מתנה לאחר, דבר זה מפני שאין צריך שיתן לאחר מה שנתן לו הש"י, אבל מפני שראוי להם שיהיו עם אחד וזה אי אפשר רק כאשר זה מקבל מזה וזה מקבל מזה ובזה הם מתאחדים, ודבר זה מורה ג"כ שיש להם אל אחד כמו שהם עם אחד, ולכך כאשר מעלים עינו מלתת צדקה זה מורה ח"ו על שניות עד שאמרו המעלים עינו מן הצדקה כאלו עובד ע"ז:

ומזה יש לך להבין כמה גדול עונשו מי שלוקח רבית, כי התורה אמרה שהמצוה שיהיה מלוח לחבירו ישראל שבשביל כך נעשו ישראל לעם אחד לגמרי כאשר מקבל זה מזה ואינם גוזלים זה מזה, וזה מלוח לו ברבית ונושך אותו וכל נשיכה הוא העדר לאותו שנושך והוא כמו נשיכת נחש. ויש להבין עונש הרבית כי על הגזל הגמור יש על זה לאו אחד לא תגזול ועל רבית יש על זה כמה לאוין, ואצל בן נח הוא הפך זה כי בן נח דינו מיתה על הגזל ובודאי על הרבית אינו חייב כלום. ועוד תדע חומר של רבית כי אע"ג שנותן הלוח מדעתו עובר בלאו, וזה לא מצינו בשום מקום, אבל דבר זה כמו שאמרנו כי ישראל הם עם אחד ובשביל כך יש להם אל אחד ולכך ציוה שיהיה מלוח זה לזה, וזה לוקח רבית ונושך חבירו לכך הלוקח רבית מהפך המתוק למר שמורה לקחת הרבית הפך זה שמורה ההלוחה. ולכך אף הנותן עובר, דסוף סוף הרבית והנשך מורה שאין האחדות בישראל שאין אחדות בהם, כי שני דברים שהם אחד משלים זה את זה והרבית הוא הפך זה שנושך אותו והוא

העדר אל האחדות, ולכך הלוקח רבית מאחיו ישראל לא די שאין אחד השלמה לשני רק האחד הוא העדר השני. ולכך אמרה תורה את כספך לא תתן לו בנשך אני ה' אלהיכם אשר הוצאתי אתכם מארץ מצרים לתת לכם את ארץ כנען להיות לכם לאלקים, ומה ענין זה לכאן שאמר לתת לכם את ארץ כנען להיות לכם לאלהים. אבל הפי הנראה כי כאשר נכנסו ישראל לארץ היו ישראל עם אחד לגמרי, וראיה לזה שהרי כל זמן שישראל לא עברו הירדן ולא באו לארץ לא נעשו על הנסתרות עד שעברו ונעשו ערבים זה בעד זה, הרי שלא נעשו ישראל ערבים זה בעד זה, כי נקרא ערב שהוא מעורב עם השני, ולא נעשו ישראל מחוברים להיות עם אחד לגמרי עד שבאו לארץ והיו ביחד בארץ והיה להם מקום אחד הוא ארץ ישראל, וע"י ארץ ישראל הם עם אחד לגמרי, ולכך כתיב ג"כ להיות לכם לאלהים, כי יש להם אל אחד, ולפיכך את כספך לא תתן בנשך ובמרבית לא תתן אכלך:

### נר מצוה

ואם כן אי אפשר שיהיה סילוק לזה, דבר שהוא מצד העילה, כי הוא יתברך עילה מחויבת לישראל, ודבר שהוא מצד העילה אין סילוק לזה כלל. ולכך אמרו ישראל נעשה ונשמע (שמות כד, ז). ואלו אמרו נשמע ונעשה היה להם דעת עצמם כמו כל בריה שיש לו דעת עצמו, ולא היה להם דבר זה. רק כי הם היו נמשכים אחר השם יתברך, הוא העילה, והכל הוא מצד העילה ולא מצד עצמם, וכאילו אינם דבר בעצמם. ולפיכך הקדימו נעשה לנשמע, ולא היו תולים בדעת עצמם, רק כל אשר יגזור עליהם השם יתברך יעשו מבלי שיבחנו הדבר בדעתם. אם כן אין להם דעת עצמם, ודבר שאינו מציאות לעצמו רק הוא תולה בו יתברך, לא שייך סילוק והסרה מאתו. וז"ש (ישעיה מט, טו) ואנכי לא אשכחך, פירוש, אף על גב שיש הסרה וסילוק אף שהם בנים נחשבים כמו שאמרנו, מכל מקום מצד העילה הוא השם יתברך ואינם מיוחדים לעצמם אין להם הסרה, והיינו ואנכי לא אשכחך. כי זה מה שנקראו ישראל בנים להשם יתברך, דבר זה מצד המקבל שנקראו בנים, ואין זה מצד העילה, ולדבר זה יש לו הסרה וסילוק. אבל ואנכי שהוא יתברך אלקיך. וזה שאמר (שמות כ, ב) אנכי ה' אלקיך, כלומר שאני ה' אלקיך ואין תולה בכם, רק כי כך מחויב מן השם יתברך שהוא העילה, ומן השם יתברך שהוא העילה מחויב שאני אלקיך. והדבר שהוא מחויב אין לו שנוי, ותקבלו אותי לאלוה, כאשר דבר זה מחויב על כל פנים, ולפיכך ואנכי לא אשכחך (שם מט, טו) כי דבר זה הוא מצד העילה:

**כלל ישראל אין להם מציאות כלל בלי ה', ולכן היו צריכים לומר נעשה ונשמע, כאילו אין להם מציאות כלל בלי התורה וכלי ה' יתברך, משא"כ שאר האומות. יהי רצון שנוכה במהרה לשים סנהדרין אזל המזבח.**